

УДК 355.233 (045)

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2021.45.10-13>

Л. Городянська, канд. екон. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
gorod_lv@knu.ua
ORCID ID 0000-0002-4482-1690
Scopus ID 56529623300

ВІЙСЬКОВО-ПЕДАГОГІЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

Військово-педагогічний процес являє собою складне соціально-психологічне явище. Його сутність полягає в цілеспрямованій, мотивованій, предметній організаторській та навчально-виховній діяльності всіх її суб'єктів. Ця діяльність спрямована на підготовку військових фахівців, які здатні успішно виконати свої функціональні обов'язки і в мирний час, і в умовах сучасної війни. Міцність обороноздатності та боєготовності країни в сучасних умовах забезпечується високим рівнем інтелектуального потенціалу ЗСУ, який утворюється сукупністю потенціалів висококваліфікованих кадрів військових фахівців. Відтепер задача реформування військової освіти не обмежується лише структурно-функціональними перетвореннями освітньої бази і перебудовою навчального процесу. Необхідно створити середовище (систему військової освіти) задля постійного духовного і професійного вдосконалення особистості й мотивування її досягати високого рівня військового професіоналізму. Сучасні інформаційні технології та інтерактивні форми навчання сприяють активному залученню особистості до процесу навчання та перетворенню її з пасивного учасника на активного суб'єкта навчання. Ураховуючи розвиток цифрових технологій і складний стан, у якому опинилась Україна внаслідок військових дій та негативної епідеміологічної ситуації, доречно створення системи військової освіти із застосуванням суб'єктно-діяльнісного підходу і впровадженням форм дистанційного навчання. Запропоновано спрямувати військово-педагогічну підготовку фахівців за шістьма напрямками. Оцінювання рівня відповідності дійсних професійних якостей військовослужбовця вимогам до займаної військової посади важливе при професійно-психологічному відборі у ЗСУ. Саме тому доцільно розробляти моделі відтворення інтелектуального потенціалу військовослужбовців і методики оцінювання загального рівня інтелектуальних ресурсів ЗСУ. Запропоновано в основу побудови такої моделі покласти напрями військово-педагогічної підготовки військових фахівців разом із професійно важливими критеріями оцінювання відтворення морально-психологічних якостей військовослужбовців ЗСУ.

Ключові слова: професійна підготовка, суб'єкт навчання, відтворення інтелектуального потенціалу військових фахівців, військово-педагогічна спрямованість, модель відтворення інтелектуального потенціалу військовослужбовців.

Вступ. Вищі військові навчальні заклади (ВВНЗ) і військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти (ВНП ЗВО) стоять у витоків бойової готовності. Тому пошук нових форм, методів і принципів навчання та виховання, постійне їхнє вдосконалення і розвиток є необхідною умовою якісної підготовки військових фахівців, їхньої здатності виконувати в екстремальних умовах будь-яке завдання. Суверенітет, незалежність держави в сучасному неспокійному світі немислимі без Збройних Сил України (ЗСУ), їхнього постійного вдосконалення й укріплення, всебічного підвищення обороноздатності країни. Однак військова техніка і зброя самі по собі не можуть забезпечити успіх у бою, для цього потрібні люди, які майстерно володіють технікою і зброєю, мають високу морально-психологічну і професійну підготовку. Якою б потужною і складною не була військова техніка, озброєння, саме вони залишаються знаряддям, яке створюється і приводиться в дію людиною. Від її знань, умінь і навичок залежить успіх використання техніки й озброєння. У зв'язку із цим, сьогодні в умовах стрімкого розвитку та вдосконалення науки, техніки і виробництва незмірно швидше, ніж у недавньому минулому, зростають вимоги до професійної підготовки військових фахівців. Те, що вчора вважалось вершиною майстерності та досконалості знань, умінь і навичок, сьогодні вже не більш, ніж середній рівень, а завтра такий ступінь і рівень підготовки військових фахівців може виявитись незадовільним.

Постановка проблеми. Історичний досвід показує, що становище у світовому суспільстві та життєздатність будь-якої держави залежить насамперед від стану освіти. Освіта виробляє своєрідний "людський капітал", або "інтелектуальний ресурс", який у поєднанні з іншими видами ресурсів створює високорозвинену, цивілізовану, могутню державу. Варто зазначити, що система вищої освіти в Україні в цілому та військової освіти зокрема, регулюється рядом документів [1–4]. У Концепції дистанційного навчання у ЗСУ [4] особливу увагу приділено необхідності реформування системи військової освіти та впровадженню безперервної ступеневої системи навчання військових фахівців "протягом усього життя".

Якщо ми хочемо не на словах, а на ділі створити цілісну систему безперервного навчання й виховання військових фахівців, здатну повністю забезпечити Україну висококваліфікованими кадрами військових спеціалістів і зробити вагомий внесок у формування інтелектуального потенціалу ЗСУ, в укріплення обороноздатності та боєготовності, то задача реформування військової освіти не може бути обмежена структурно-функціональними перетвореннями освітньої бази і перебудовою навчального процесу. Ніякі зміни цілей і задач, навчальних планів і програм не зможуть дати бажаного результату, якщо залишити без уваги головне питання – питання забезпечення можливості постійного духовного та професійного вдосконалення особистості та створення умов для прагнення її до високого військового професіоналізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційним підґрунтям проведення дослідження стали чинні нормативно-правові документи в галузі вищої освіти в Україні [1–5]. Зокрема, згідно з оперативною ціллю 5.2 Стратегічного оборонного бюлетеня України [5] передбачено впровадження технологій дистанційного навчання в освітній процес задля поліпшення системи військової освіти та підготовки кадрів. Розвиток цифрових технологій супроводжується зміною підходів до організації навчально-пізнавальної діяльності військових фахівців. Необхідність модернізації методологічних підходів і переходу до інтерактивних форм організації освітнього процесу військових фахівців підкреслюється в нормативно-правових документах у галузі вищої освіти [1–5].

Інтенсивний розвиток сучасних інформаційних технологій та інтерактивних форм навчання позитивно сприяє активному залученню особистості до процесу навчання та перетворенню її з пасивного учасника на активного суб'єкта навчання [6]. Забезпечення автоматизації навчального процесу, застосування суб'єктно-діяльнісного підходу і впровадження дистанційного навчання [7] дозволили не лише активізувати процес підготовки, але й успішно організувати навчальний процес дистанційно, що доволі доречно, ураховуючи складний стан у країні – військові дії та негативну епідеміологічну ситуацію.

Сьогодні задача навчання і виховання в процесі підготовки військових фахівців не може зводитись до акту простого відтворення знань, навичок і вмінь. Необхідна зміна глобальних цілей підготовки, перестановка акценту з загальноосвітніх, загальновійськових і спеціальних знань з конкретної спеціальності на формування системи фундаментальних, предметно-видових і функціональних компетентностей, а також розвиток тих якостей особистості, які необхідні для військового фахівця.

Метою статті є визначення напрямів військово-педагогічної спрямованості підготовки військових фахівців у системі військової освіти.

Виклад основного матеріалу. Специфіка підготовки військових фахівців різних освітніх рівнів полягає в тому, що разом із системним вивченням основ наук слухачі і курсанти ВВНЗ повинні оволодівати військовими теоретичними та практичними знаннями, навичками й уміннями формувати необхідні командирські морально-психологічні та бойові якості. Це означає, що навчання і виховання повинні мати **військово-педагогічне спрямування** як необхідну умову організації і ведення процесу підготовки військових фахівців. Одним із найважливіших шляхів підвищення військової спрямованості є вдосконалення польової виучки, стажування та практика слухачів, курсантів у військах, набуття ними навичок в управлінні особовим складом військових підрозділів і бойовими засобами у складних умовах, напруженій обстановці, що динамічно змінюється в умовах дефіциту часу і засобів ведення озброєної боротьби.

Сутність принципу військово-педагогічної спрямованості навчання та виховання слухачів і курсантів розкривається у відомому принципі-вимозі: "вчити війська тому, що необхідно на війні". Цей принцип не новий, ним завжди керувались і в минулому. Однак за сучасних умов "гібридної війни" кардинально змінились характер, зміст і форми діяльності як військового командира, так і інших військових фахівців. Стимулювати і мотивувати персонал, особливо в умовах військового життя, вкрай важливо і складно, оскільки це вимагає подолання ряду проблем [8–12], серед яких основними є питання кадрового менеджменту ЗСУ [8, 9] та економічні питання управління людськими ресурсами військової організації [10, 11]. Тепер, спираючись тільки на емпіричні знання, практичний досвід і здоровий глузд, не можна із впевненістю відповісти на багато запитань із прогнозування, передбачення, планування та практичної реалізації запланованого й застосування певних видів і засобів збройної боротьби.

Повсякденне виникнення та інтенсивний розвиток складних інформаційних, інтелектуальних функціональних систем, що входять до складу військових комплексів, привели до кардинальних якісних змін змісту і форм діяльності військових фахівців, структури і характеру трудових функцій. Усе це зумовлює зростання та ускладнення вимог до освітнього рівня військових фахівців, які полягають у наступному.

По-перше, одержані під час навчання у ВВНЗ і ВВП ЗВО знання та вміння, можуть бути використані військовим фахівцем двома чином: безпосередньо для підготовки військової техніки до бойового використання й виконання бойової задачі, або при відновленні військової техніки, усуненні неполадок, ремонті пошкоджень, а також для навчання особового складу – роз'яснення фізичної суті, процесів функціонування і взаємодії елементів технічної системи, суті обмежень, особливостей її застосування та роботи окремих елементів і підсистем.

По-друге, в умовах сучасної війни бойові дії пов'язані з великими моральними, психофізіологічними та фізичними навантаженнями. У зв'язку із цим необхідно приділяти увагу формуванню у слухачів і курсантів неухильної

воли до перемоги, патріотизму, мужності, хоробрості, витривалості при виконанні військового обов'язку.

По-третє, глибока структурна і функціональна автоматизація військово-технічних засобів приводять до того, що військовий фахівець немовби віддаляється від безпосереднього зіткнення з ворогом, що створює ілюзію відносно безпеки, знижує емоційну напруженість, але вимагає більшої відповідальності та високої якості виконання всіх операцій.

По-четверте, розширюється просторовий масштаб розміщення військово-технічних засобів, розосереджуються підрозділи, збільшуються дистанції між ними, втрачається прямий контакт між людьми. Людина починає відчувати себе ізольованою, зростає невпевненість у правильності своїх дій.

По-п'яте, сучасні військово-технічні засоби вимагають виняткової узгодженості, дисциплінованості та чіткості дій цілих колективів військових фахівців. Слабка підготовка навіть одного з них може звести нанівець загальні зусилля, зірвати виконання бойової задачі. Тому сучасний військовий фахівець повинен бути людиною, яка добре розуміє соціально-політичні аспекти науково-технічного прогресу, бути ініціативним, вимогливим організатором навчання своїх підлеглих.

По-шосте, сучасний бій вимагає високого ступеня психологічного загартування особового складу, вмінь протистояти психологічному впливу супротивника та приймати правильні рішення в умовах дефіциту часу і засобів. Перемогу в сучасному бою можуть одержати тільки фізично розвинені воїни, здатні переносити різноманітні незгоди, витримувати сильні емоційні та розумові навантаження, здатні працювати в умовах зростаючої напруженості, швидко орієнтуватись в обстановці, осмислити її і приймати єдино правильне рішення.

І, нарешті, для того, щоб максимально реалізувати всі тактично-технічні можливості зброї і бойової техніки, недостатньо лише одних знань, нехай навіть глибоких і різнобічних. Необхідні ще міцні навички їхнього використання в бойовій обстановці. У зв'язку із цим, питання розвитку технічного мислення, формування здатності прийняття нестандартних рішень, подолання різних труднощів, здібностей виявити й усунути несправності повинні пронизувати весь процес підготовки військового фахівця із самого початку, тому що тільки це гарантує міцність навичок і готовність військового фахівця забезпечити надійну роботу та ефективно застосування техніки і зброї в бойових умовах.

Реалізація цілей вищої військової освіти залежить не лише від напрямів підготовки військових фахівців, а й від рівня кваліфікації науково-педагогічних працівників. Необхідно контролювати вчасність підвищення кваліфікації науково-педагогічними працівниками, особливо, ураховуючи швидкоплинний характер процесів освітнього й професійного зростання фахівця, мотивувати його до формування навичок мобільності у професійній діяльності шляхом отримання додаткових знань.

Разом з тим, має здійснюватись відповідне оцінювання рівня відтворення інтелектуального потенціалу військовослужбовця. Чинна система оцінювання у формі державної атестації визначає відповідність рівня підготовки фахівця вимогам кваліфікаційної характеристики і не повною мірою дозволяє визначити рівень відтворення його практичного інтелектуального потенціалу, тобто створену "додану інтелектуальну вартість" фахівця. Тому пропонується взяти за базову оцінку рівень відповідності дійсних професійних якостей військовослужбовця вимогам до займаної військової посади, як це реалізується під час професійно-психологічного відбору в

ЗСУ [12]. Оцінювання морально-психологічного забезпечення особового складу ЗСУ пропонується здійснювати за такими критеріями:

- моральна налаштованість (духовна, національно-патріотична);
- емоційно-вольова якість;
- мотиваційна готовність;
- функціональна готовність;
- фахова здатність.

Професійно важливі якості військовослужбовців за визначеними критеріями доцільно оцінювати з урахуванням таких чотирьох рівнів, як: оптимальний; задовільний; незадовільний; критичний. Необхідно також врахувати об'єктивні та суб'єктивні чинники, які впливають на морально-психологічне забезпечення особового складу ЗСУ. Незважаючи на актуальність цього напрямку на сьогодні відсутні системні та фундаментальні дослідження з відтворення інтелектуального потенціалу, сукупність критеріїв та методи оцінювання загального рівня інтелектуальних ресурсів ЗСУ, що вимагає подальшої наукової роботи.

Висновки. Відтепер суспільству і державі, ЗСУ необхідні не просто фахівці, а творчі, активні особистості – професіонали, які відрізняються високою освіченістю, духовністю, культурою, мораллю, володіють навичками наукової, організаторської, управлінської діяльності, здатністю приймати відповідальні рішення та активно впроваджувати їх у життя. Кожному фахівцю конкретного профілю необхідне цілком певне поєднання обсягу загальноосвітніх, загальнонаукових, спеціальних і гуманітарних знань та вмінь, оволодіння якими забезпечує підготовку фахівця з необхідним освітнім й кваліфікаційним рівнем, відповідним рівнем компетентності. Підготовлений фахівець повинен бути здатним не тільки повністю й якісно виконати функціональні обов'язки, але й бути придатним для вирішення проблем сучасного та майбутнього науки, техніки і виробництва. Для цього необхідні кадри, які поєднують професійну (практичну) підготовку із широкою спеціальною та науковою підготовкою, володіють системою конкретних знань для вирішення задач завтрашнього дня та найближчого майбутнього.

Напрями військово-педагогічної спрямованості підготовки військових фахівців разом із професійно важливими критеріями оцінювання відтворення морально-психологічних якостей військовослужбовців можуть бути покладені в основу побудови моделі відтворення інтелектуального потенціалу військовослужбовців та методики оцінювання загального рівня інтелектуальних ресурсів ЗСУ.

Список використаної літератури

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII: станом на 25 вер. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 10.10.2020).
2. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення 10.10.2020).

3. Про затвердження Положення про дистанційне навчання : Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 р. № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> (дата звернення 10.10.2020).

4. Про затвердження Концепції дистанційного навчання у Збройних Силах України : Наказ Міністерства оборони України від 21.12.2015 р. № 744. URL: <http://www.viti.edu.ua/files/npb/dfn3.pdf> (дата звернення 10.10.2020).

5. Стратегічний оборонний бюлетень України : Указ Президента України від 06.06.2016 р. № 240/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/240/2016#n10> (дата звернення 10.10.2020).

6. Городянська Л. В. Суб'єктно-діяльнісний підхід в організації підготовки військових фахівців у системі вищої освіти / Л. В. Городянська, А. І. Сизов ; тези доп. учасн. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів "Молодіжна військова наука у Київ. нац. ун-ті імені Тараса Шевченка", Київ, 24 квіт. 2020 р. – Київ : Військ. ін-т КНУТШ, 2020. – С. 204–206.

7. Городянська Л. В. Особливості організації дистанційного навчання у системі вищої військової освіти : зб. наук. пр. / Л. В. Городянська – Київ : Військ. ін-т КНУТШ, 2020. – № 67. – С. 134–142.

8. Service to Country: Personnel Policy and the Transformation of Western Militaries / eds. Curtis Gilroy and Cindy Williams. – Cambridge, Mass. : MIT Press, 2006.

9. Filling the Ranks: Transforming the U.S. Military Personnel System / ed. Cindy Williams. – Cambridge, Mass. : MIT Press, 2004.

10. New Economics of Manpower in the Post-Cold War Era / ed. J. Beth, R. James Hosek, John T. Warner // Handbook of Defense Economics ; eds. Todd Sandler and Keith Hartley. – Amsterdam : Elsevier, 2007. – Vol. 2. – P. 1076–1138.

11. John T. Warner. The Economics of Military Manpower / John T. Warner and Beth J. Asch. // In Handbook of Defense Economics ; eds. Keith Hartley and Todd Sandler. – Amsterdam : Elsevier, 1996. – Vol. 1. – P. 347–398.

12. Інструкція з організації професійно-психологічного відбору у Збройних Силах України : Наказ Міністерства оборони України від 10.12.2014 р. № 883. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0013-15> (дата звернення 10.10.2020).

References

1. On higher education. (2014). The Law of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#>.

2. On the National Strategy of Education Development in Ukraine for the period until 2021. (2013). Decree of the President of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

3. On Approval of the Regulation on Distance Learning. (2013). Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>.

4. On Approval of the Concept of Distance Learning in the Armed Forces of Ukraine. (2015). Order of the Ministry of Defense of Ukraine. URL: <http://www.viti.edu.ua/files/npb/dfn3.pdf>.

5. Strategic Defense Bulletin of Ukraine. (2016). Decree of the President of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/240/2016#n10>.

6. Gorodyanskaya L. & Sizov A. (2020, April 24). Subjective-activity approach to the organization of military specialists' training in the system of higher education. [Paper presentation]. All-Ukrainian scientific-practical conference of young scientists, adjuncts, listeners, cadets and students, Kyiv.

7. Gorodyanskaya, L. (2020). Features of the organization of distance learning in the system of higher military education. *Collection of scientific works of the Military Institute of Kyiv National Taras Shevchenko University*, 67, 134–142.

8. Curtis G. & Cindy W. (2006). Service to Country: Personnel Policy and the Transformation of Western Militaries. Cambridge, Mass.: MIT Press.

9. Cindy W. (2004). Filling the Ranks: Transforming the U.S. Military Personnel System. Cambridge, Mass.: MIT Press.

10. Beth J., James R., John T. The New Economics of Manpower in the Post-Cold War Era. *Handbook of Defense Economics*. Vol. 2. Todd Sandler & Keith Hartley. (2007). Amsterdam: Elsevier, 1076–1138.

11. John T. Warner & Beth J. Asch. The Economics of Military Manpower. *Handbook of Defense Economics*. Vol. 1. (1996). Amsterdam: Elsevier, 347–398.

12. Instruction on the organization of professional-psychological selection in the Armed Forces of Ukraine. (2014). Order of the Ministry of Defense of Ukraine. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0013-15>.

Надійшла до редколегії 14.11.21

L. Gorodianska, PhD in Economics Sci., Ass. Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
gorod_lv@knu.ua
ORCID ID 0000-0002-4482-1690
Scopus ID 56529623300

MILITARY-PEDAGOGICAL ORIENTATION OF MILITARY SPECIALIST TRAINING

The military-pedagogical process is a complex socio-psychological phenomenon. Its essence lies in purposeful, motivated, substantive organizational and educational activities of all its subjects. This activity is aimed at preparing the military specialists who are able to successfully perform their functional duties both in peacetime and in modern war conditions. The strength of the country's defense capability and combat readiness in modern conditions is ensured by a high level of intellectual potential of the Armed Forces of Ukraine. This potential is being formed as a set of potentials of highly qualified personnel of military specialists. Today the task of reforming military education is not limited only to structural and functional transformations of the educational base and restructuring of the educational process. It is necessary to create an environment (a system of higher military education) for constant spiritual and professional improvement of the individual and motivation to achieve a high level of military professionalism. Access of educational institutions to modern information technologies contributed to the emergence of interactive forms of learning and transformation of the subject of learning from a passive participant and its active involvement in the learning process. Given the development of

digital technologies and the difficult state in which Ukraine found itself due to military action and the negative epidemiological situation, it is appropriate to create a system of higher military education using the subject-activity approach and the introduction of forms of distance learning. It is proposed to direct the military-pedagogical training of specialists along six lines. The assessment of the level of conformity of a serviceman's actual professional qualities with the requirements to the occupied military position is important in the professional-psychological selection in the Armed Forces. That is why it is expedient to develop a model of recreation of intellectual potential of servicemen and a methodology for evaluating the general level of intellectual resources of the Armed Forces of Ukraine. In the basis of construction of such model it is offered to put directions of military-pedagogical training of military specialists together with professionally important criteria of evaluation of recreating of moral-psychological qualities of servicemen of the Armed Forces of Ukraine.

Keywords: professional training, training subject, recreating of military specialists' intellectual potential, military-pedagogical orientation, model of recreation of serviceman's intellectual potential.

УДК 355.23;339.19

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2021.45.13-16>

О. Ісламова, канд. філос. наук
Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького, Хмельницький, Україна
a.islamova90@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2102-7363

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ГОТОВНОСТІ ПРИКОРДОННИКІВ ДО ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ФАХОМ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Представлено узагальнення вітчизняного та європейського досвіду щодо сутнісно-понятійних уявлень про професійну мобільність як чинник готовності прикордонників до діяльності за фахом. Зроблено висновок про те, що професійна мобільність безпосередньо взаємопов'язана з готовністю до діяльності за фахом, оскільки ці два поняття мають у структурі спільні елементи, зокрема, професійні знання, уміння, навички та професійно-важливі якості. З урахуванням результатів аналізу досліджень, пов'язаних з проблемою професійної мобільності, з'ясовано, що це поняття можна визначити як готовність і здатність до діяльності в умовах трансформації професійних (виробничих, службових) завдань, освоєння нових спеціальностей або змін у них. Професійна мобільність охоплює здатність успішно переключатися на іншу діяльність або змінювати види діяльності, ефективно використовувати систему узагальнених професійних прийомів для виконання будь-яких завдань у професійній сфері, порівняно легко переходити від одного виду діяльності до іншого. Мобільність визначено інтегративною властивістю, що формується і розвивається під час практичної, освітньої, соціальної, соціокультурної діяльності людини та надає їй можливість реалізувати свої задатки, здібності, схильності, можливості. З'ясовано, що в контексті підготовки персоналу прикордонних відомств у країнах ЄС професійна мобільність прикордонників забезпечується їхнім високим рівнем інтероперабельності, що є необхідною умовою для ефективного організації охорони зовнішніх кордонів ЄС представниками різних європейських прикордонних відомств. Найпоширенішою формою забезпечення професійної мобільності європейських прикордонників є робота в межах Постійного корпусу європейської агенції прикордонної і берегової охорони Фронтекс. Підготовка персоналу ДПСУ за умов євроінтеграції потребує вивчення досвіду прикордонних відомств країн ЄС щодо забезпечення умов для розвитку професійної мобільності прикордонників, що вимагає подальшого ґрунтовного дослідження окресленого напрямку.

Ключові слова: професійна мобільність, прикордонники, професійна діяльність, професійна підготовка, соціальна мобільність, професійна кар'єра.

Постановка проблеми. Результати аналізу досліджень з професійної мобільності свідчать, що для сучасного динамічного глобалізованого світу характерна зміна людьми свого місця в соціальній структурі суспільства. На цей процес впливають різні чинники, зокрема, діджиталізація суспільства, сучасні інформаційні технології, їхнє активне впровадження у різні сфери суспільної і промислової діяльності, динамічний розвиток галузей суспільного виробництва, реформи різних сфер життєдіяльності, інтелектуалізація професійної діяльності тощо. Вплив цих чинників на сучасне суспільство та економіку вимагають від фахівців постійної актуалізації фахових навичок, здатності швидко орієнтуватися в професійному середовищі, приймати грамотні кваліфіковані рішення, високої інтелектуальної та професійної мобільності в умовах швидкозмінних ситуацій. Передбачається, що майбутній фахівець в умовах швидкої трансформації суспільства зможе успішно адаптуватися з метою відповідності його вимогам, буде орієнтуватися на цінності суспільства з урахуванням власного попереднього досвіду професійної діяльності.

Результати аналізу публікацій щодо різноманітних аспектів професійної підготовки фахівців свідчать про те, що формування мобільності в майбутніх фахівців – студентів ЗВО є важливим педагогічним завданням, що передбачає таку організацію освітнього середовища, яка забезпечує орієнтацію майбутнього фахівця на постійний професій-

ний розвиток, самореалізацію, кар'єрне зростання, самовдосконалення, готовність до швидкої адаптації відповідно до нових умов та спроможність активно впливати на несприятливі умови з метою нейтралізації їх.

Особливого значення сьогодні професійна мобільність набуває для персоналу прикордонних відомств, особливо у країнах Європейського Союзу (ЄС). Персоналу європейських прикордонних відомств доводиться брати активну участь у спільних операціях уздовж зовнішніх кордонів ЄС, у спільному патрулюванні, заходах з охорони ділянок кордону посиленого міграційного тиску. Ці заходи можуть відбуватись у різних країнах, різною мовою, із використанням обладнання різного типу. З огляду на це, можливості професійної мобільності прикордонників країн ЄС викликають значний інтерес для Державної прикордонної служби України (ДПСУ) і потребують ретельного вивчення стосовно можливості їхнього використання у професійній діяльності українських прикордонників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема мобільності, зокрема соціальної і професійної, останнім часом перебуває в полі зору представників різних наук. Наприклад, сутнісні характеристики соціальної і професійної мобільності досліджували Н. Грицькова [1], Н. Брижак [2], Л. Сушенцева [3], В. Тернопільська та Н. Чіжова [4]. Психолого-педагогічні аспекти формування професійної мобільності досліджували Є. Іванченко [5], Л. Сушенцева [6], Н. Чернуха [7], Л. Хоружа [8].